

De poedelclub.

van ondernemingen, maatschappelijke initiatieven en politieke instituties toont zich achteraf in statistieken. Kwantificering van levensdoelen en status maakt vergelijking en competitie mogelijk. De waarde van een baan is af te meten aan het salaris dat ermee verdiend wordt. De Citoscores bepalen de toekomst van de leerling. Ranking in de citatielijsten bepaalt het lot van de wetenschapper en de peiling beslist over het wel en wee van de politicus. Wat er bereikt wordt in het werk, werkelijk geleerd is op school, onderzocht is in de wetenschap of politiek tot stand gebracht, is in dit taalspel niet bespreekbaar.

Hier hebben we de Tijdgeest bij de lurven: De 21ste-eeuwse leefwereld is, in de woorden van Erasmusprijswinnaar Jürgen Habermas, gekoloniseerd door liberaal individualisme, marktwerking en het bijpassende beschavings-offensief sport. Onze levensstijl is er diepgaand door beïnvloed, zo sterk zelfs dat we het nauwelijks meer merken. “Een beeld houdt ons gevangen, we zien het niet, want het ligt in onze taal”, om met Wittgenstein te spreken. Competitie is inmiddels onze eerste natuur, coöperatie is naar de tweede plaats teruggezakt. De individuele winnaar neemt alles en is gelukkig, maar de verliezer – vaak dezelfde persoon, maar iets later – heeft niets en wordt treurig. En de aantallen verliezers lopen op. Een kleine miljoen Nederlanders wordt langzaam maar heel erg onzeker over de eigen *excellence* en heeft farmaceutische stemmingmakers nodig bij alle zelfverwerkelijking, een niet gering deel daarvan bestaat uit schoolkinderen. En is sprake van een trend: depressie is in 2020 volksziekte nummer één.

En bozen zijn er ook. Een miljoen mensen is zelfs zo boos van de voortdurende oproep zichzelf te verbeteren, dat ze zich aansluiten bij een politieke stroming die belooft Nederland te verbeteren door ‘verkeerde’ individuen eruit te gooien. ‘Marokkanen?’ ‘Minder, minder!’

Zo dreigen we uit vrees voor 20ste-eeuws collectivisme vast te lopen in 21ste-eeuws individualisme.

Intussen – en dat is tijdloos – hebben mensen twee diepe verlangens: eros, de sterke neiging je aan anderen te binden, en thymos, de behoefte om individueel eer in te leggen. Deze basisbehoeften staan op gespannen voet. Om erbij te horen moet je je individualiteit temperen, om eer in te leggen moet je haar juist oppeppen. Doordat we de wil om ergens bij te horen wantrouwen, hebben we de behoefte om zelf eer in te leggen tot grote hoogte opgestuwd. Onze generatie heeft op de complexiteit van de buitenwereld met simplificatie van de binnenwereld gereageerd. Thomas van Aquino noemt dat ‘kleingeestigheid’ en ziet het als de oorzaak van alle Treurnis & Woede. Depressie en boosheid zijn de prijs van eenzijdigheid. Het is evident dat je ergens bij moet horen om erkend te worden voor je eervolle daden.

De analyse van Thomas wijst de weg. We kunnen niet nog verder versimpelen, maar moeten de weg op naar ruimdenkendheid en grootmoedigheid.

Wat u gaat doen weet ik niet, maar ik ga het liberaal-kapitalistisch-sportieve individualisme koesteren. Pardon? Jazeker, ik ga niet weer iets uitsluiten. Als ik de balans opmaak, blijkt dat wij als generatie ons met goede redenen door de onzichtbare hand hebben laten leiden.

Als tradities het laten afweten en bevlogen idealen niet van de grond komen, is het verstandig om een tijdlang ruim baan te geven aan individuen en hun competenties. Domweg even afzien van overleg over doelen, maar de middelen fourneren en ondernemende individuen hun gang laten gaan. Ik vond de jaren negentig weldadig, een verademing na de jaren zeventig en tachtig.

Het antwoord op ‘doorgeschoten individualisme’ kan nooit terugkeer naar ‘doorgeschoten collectivisme’ zijn. Ongenaakbaar solitair-zijn is uiteindelijk guur, zwaar en eenzaam, maar zonder remmingen solidair-zijn is afgrijselijk. Dan heb ik, met Ian Buruma, nog liever de liberaal-commerciële onverschilligheid. Geld is een schitterende taal voor wie de grammatica kent, tolerantie is onmisbaar en desportificatie volstrekt ongewenst. Het is alleen allemaal niet genoeg. Er moet van alles bij. Om onszelf, als potentiële slachtoffers op het veld van eer, tegemoet te komen dienen we – in weerwil van de tijdgeest – het gesprek over gezamenlijke bestemmingen te revitaliseren en zelfs de truttige term ‘zingeving’ niet te schuwen.

Het huidige wereldbeeld wordt niet bestreden, maar verrijkt door enerzijds filosofie, religie, sport en kunst uit de individuele fitnesssfeer te halen en anderzijds de disbalans tussen sport en de andere zingevingsprogramma’s terug te brengen.

Het onderwijs krijgt daarbij weer eens een sleutelrol. Dat heeft namelijk allang de *vintage*-oplossingen voor eeuwige clubvormingsproblemen in huis. Leraren en schoolbestuurders hebben zich te bezinnen op de eisen die de arbeidswereld aan leerlingen stelt. ►